

לשכת רב הקמפוס

אוניברסיטת בר-אילן

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת דברים, תשע"ג
מספר 1025

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

"גם-בי התאנף ה' בגללכם" (א:לז)

נתן אביעזר

ספר דברים פותח בנאום ארוך של משה רבנו לבני ישראל. זהו מעין נאום פרידה לפני הסתלקותו של משה, שהרי כבר נקבע מפי הקב"ה שלא הוא יכניס את העם לארץ ישראל. משה מתחיל את נאומו בסיקור נרחב של האירועים שהתרחשו במסעות בני ישראל במדבר, אבל מתברר שסיקורו אינו עולה בקנה אחד עם מה שמתואר בתורה. להלן כמה דוגמאות:

א. מדוע נמנע ממשה להיכנס לארץ ישראל?

משה:

גם-בי התאנף ה' בגללכם לאמר גם-אתה לא-תבא שם, יהושע בן-נון העמד לפניך הוא יבא שמה (א:לז-לח).

במילים אלו משה מאשים את עם ישראל ("בגללכם") בהחלטת הקב"ה למנוע ממנו להוביל את העם לארץ ישראל. אולם בפרשת "חקת" כתובה סיבה אחרת לחלוטין: משה עצמו היה הגורם שבגיננו מנע הקב"ה את כניסתו לארץ ישראל:

וידבר ה' אל-משה לאמר: קח את-המטה וקהל את-העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל-הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן-הסלע והשקית את-העדה ואת-בעירם...וירם משה את-ידו וידך את-הסלע במטהו פעמים...ויאמר ה' אל-משה ואל-אהרן יען לא-האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את-הקהל הזה אל-הארץ אשר-נתתי להם (במד' כ:ז-יב).

ב. מי יזם את הרעיון לשלוח את המרגלים?

משה:

ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו-לנו את-הארץ וישבו אתנו דבר את-הדרך אשר נעלה-בה ואת הערים אשר נבא אליהן, וייתב בעיני הדבר ואקח מכם שנים עשר אנשים איש אחד לשבט (א:כב-כג).

במילים אלו משה מייחס לבני ישראל את היזמה לשלוח מרגלים. אולם בפרשת "שלח" כתוב משהו אחר לחלוטין: היזמה לשלוח מרגלים באה מאת הקב"ה:

וידבר ה' אל-משה לאמר: שלח-לך אנשים ויחרו את-ארץ כנען אשר-אני נתן לבני ישראל איש אחד לשבט (במד' יג:א-ב).

ג. מי יזם את הרעיון למנות פקידים על בני ישראל?

משה:

הבו לכם אנשים חכמים ונבנים וידעים לשבטיכם ואשימם בראשיכם: ותענו אתי ותאמרו טוב-הדבר אשר-דברת לעשות: ואקח את-ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידעים ואתן אותם ראשים עליכם שרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים ושרי עשרות ושרים לשבטיכם: ואצוה את-שבטיכם בעת ההוא לאמר שמע בין-אחיכם ושבטתם צדק בין-איש ובין-אחיו ובין גרו (א:יג-טז).

* פרופ' נתן אביעזר הוא פרופסור לפיזיקה באוניברסיטה ומחבר הספרים "בראשית ברא" ו"אמונה בעידן המדע".

במילים אלו משה אומר שהוא שיזם את הרעיון למנות פקידים ושופטים על העם (שרי אלפים, שרי מאות, שרי חמישים ושרי עשרות). אולם בפרשת "יתרו" כתוב משהו אחר לחלוטין: היוזם היה יתרו, שאינו נזכר בכלל בדברי משה:

וַיֹּאמֶר חֲתָן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא-טוֹב הַדְּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה. נָבֵל תִּבְלַגְּם אֶתָּה גַם-אֶתָּה גַם-הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי-כָבֵד מְמֹךְ הַדְּבָר לֹא-תוּכַל עֲשֹׂהוּ לְבַדְּךָ. עֲתָה שָׁמַע בְּקִלִּי אִיעֲצֶךָ: וְאַתָּה תַחֲזֹה מִכָּל הָעָם אֲנָשִׁי חֵלֶל יֵרָאִי אֶ-לֵהִים אֲנָשִׁי אָמֵת שְׂנְאִי בְּצַע וְשִׁמְתָ עֲלֵהֶם שְׂרִי אֲלֵפִים שְׂרִי מֵאוֹת שְׂרִי חֲמִשִּׁים וְשְׂרִי עֶשְׂרֹת: וְשִׁפְטוּ אֶת-הָעָם בְּכָל-עֵת וְהָיָה כָּל-הַדְּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל-הַדְּבָר הַקָּטָן יִשְׁפְּטוּ-הֶם וְהָקָל מֵעֲלֶיךָ וְנִשְׂאוּ אִתָּךְ" (שמ' יח: יז-כג).

שלוש דוגמאות אלה מעלות שאלה נוקבת: מדוע מוסר משה בנאומו דיווח לא אמיתי? התשובה לשאלה זו היא שלא רק משה משנה את הדברים, אלא גם התורה עצמה! בפסוק הראשון בספר דברים כתוב: "אלה הדברים אשר דבר משה אל-כל-ישראל בעבר הירדן".

רש"י מעיר על המילה "במדבר" שבני ישראל כלל לא היו במדבר בזמן הנאום של משה אלא בערבות מואב. אם כן, מדוע כתוב בתורה "במדבר"? רש"י מסביר שהעם הכעיס את הקב"ה במדבר ולכן כתוב בתורה כאילו משה נואם לבני ישראל במדבר לרמוז על חטאם, אף שלא כך היה. גם על המקומות הנזכרים בפסוק הראשון של ספר דברים (בערבה, מול סוף, פארן, תופל, לבן, חצרות ודי זהב) רש"י כותב שאלה היו המקומות שבהם הכעיס העם את הקב"ה. רש"י מכנה את דברי משה "דברי תוכחות" ומסביר שמשה לא פירש את חטאי העם אלא "הזכירם ברמז מפני כבודם של ישראל". הערות חשובות אלו של רש"י סוללות את הדרך להבין מדוע שינה משה את תיאור האירועים בדוגמאות שהבאנו לעיל, והשינוי תמיד היה לרעת עם ישראל. בשינויים אלה כמו בפסוק הראשון מרמז משה שהמקור האמיתי לבעיות הוא חטאי העם.

המקרה הראשון

אף שמשה לא פעל בהתאם לציווי של הקב"ה בסיפור הוצאת המים מן הסלע, הרי הרקע לאירוע זה היה התנהגותו הבלתי הולמת של עם ישראל. כאשר לא היה להם מים לשתות, הייתה לבני ישראל זכות לבקש מים אבל לא בדרך שבה ביקשו:

וְלֹא-הָיָה מַיִם לַעֲדָה וַיִּקְהָלוּ עַל-מֹשֶׁה וְעַל-אַהֲרֹן. וַיִּרְבּוּ הָעָם עִם-מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לוֹ וְגִוְעֵנוּ בְּגִוְעֵ אַחֲזִינוּ לִפְנֵי ה': וְלָמָּה תִּבְאֲתָם אֶת-קֶהֱל ה' אֶל-הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוֹת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירְנוּ: וְלָמָּה הִעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא אֹתָנוּ אֶל-הַמִּקְוֹם הַרְעֵה הַזֶּה (במד' כ: ב-ה).

עקב תגובתם הלא-מוצדקת של בני ישראל קרה מה שקרה, ולכן משה האשים את העם ואמר "בגללכם" הוא אינו יכול להיכנס לארץ ישראל.

המקרה השני

המרגלים נשלחו על-ידי הקב"ה לברר את מערך הכוחות של אנשי כנען על-מנת לעזור לעם להחליט איך לכבוש את ארץ ישראל. אולם המרגלים שינו את השליחות שלהם כאילו היה עליהם להחליט אם לכבוש את ארץ ישראל וקבעו שהדבר בלתי אפשרי בגלל עוצמת האויב, ככתוב: "וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכָל לַעֲלוֹת אֶל-הָעָם כִּי-חַזָּק הוּא מִמֶּנּוּ" (במד' יג: לא).

והיות שהעם הסכים לקביעה זו של המרגלים, שיש בה שינוי בתפקידם, והחליט לא להמשיך במסע לארץ ישראל, משה מאשים את בני ישראל כאילו הם ביקשו לשלוח את המרגלים.

המקרה השלישי

במקרה הזה משה משלב שני אירועים שונים: מינוי השופטים ("שְׂרִי אֲלֵפִים שְׂרִי מֵאוֹת שְׂרִי חֲמִשִּׁים וְשְׂרִי עֶשְׂרֹת") ומינוי שבעים הזקנים ("אֶסְפֶּה-לִּי שְׁבַעִים אִישׁ מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל"). הרקע למינוי שבעים הזקנים היה התנהגותו הבלתי הולמת של העם, ככתוב:

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-ה' לָמָּה הִרְעִיתָ לְעַבְדְּךָ וְלָמָּה לֹא-מָצַתִּי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְשׂוֹם אֶת-מִשְׁאָל כָּל-הָעָם הַזֶּה עָלַי... לֹא-אוּכַל אֲנֹכִי לְבַדִּי לְשַׂאת אֶת-כָּל-הָעָם הַזֶּה כִּי כָבֵד מְמֹנִי. וְאִם-כִּכָּה אֶת-עֲשֵׂה לִי הֲרִגְנִי נָא הָרֹג אֶם-מִצְאֵתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאֶל-אֶרְצָה בְּרַעֲתִי (במד' יא: יא-טו).

מילים דומות מופיעות גם בתיאור של משה במינוי השופטים:

וְאָמַר אֲלֵכֶם בְּעֵת הַהוּא לֹא-אוּכַל לְבַדִּי שְׂאת אֶתְכֶם... אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי טַרְחַתְכֶם וּמִשְׁאָכְכֶם וְרִיבְכֶם (א: ט: יב).

לכן מרמז משה שבשני המקרים הסיבה למינוי הפקידים השונים (הן השופטים והן שבעים הזקנים) הייתה התנהגותו הבלתי-הולמת של עם ישראל.

כפי שהסביר רש"י על הפסוק הראשון, מטרת הנאום הארוך של משה לא הייתה סיכום היסטורי של מנהיגותו במשך ארבעים שנה במדבר אלא להוכיח את עם ישראל ולנסות להחזיר אותם לדרך הישרה.

אולם תקוות גדולות לא היו למשה, כפי שעולה מדבריו לעם ישראל בסוף הדרך: "כִּי אֲנֹכִי יֹדְעָתִי אֶת-
מָרִיד וְאֶת-עָרְפָּךְ הַקָּשָׁה הֵן בְּעוֹדְנִי חַי עִמָּכֶם הַיּוֹם מִמָּרִים הָיִתָּם עִם-ה' וְאַף כִּי-אֶחָרִי מוֹתִי" (לא:כז).
אם כן, משה רבנו מסיים את תפקידו עלי אדמות במפח נפש ובלב כבד.